

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ЗАСАДАХ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Анотація. У статті досліджено роль інтелектуальної власності й інтелектуального капіталу в системі антикризового управління підприємством. Обґрунтовано необхідність розробки антикризової стратегії на засадах ефективного використання інтелектуального капіталу й інтелектуальної власності на різних етапах антикризового управління підприємством.

Ключові слова: антикризове управління; інтелектуальний капітал; інтелектуальна власність; реструктуризація; нематеріальні активи.

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 1, бібл.: 24

Iryna Plikus

PhD (Economics), Associate Professor, Sumy State University; Ukraine;
e-mail: plikusirina@gmail.com

CRISIS MANAGEMENT BASED ON THE EFFECTIVE USE OF INTELLECTUAL PROPERTY AND INTELLECTUAL CAPITAL

Abstract. As the global financial crisis, the economy of Ukraine is characterized by rapidly increase in losses and bankruptcy. From business owners, there is a lack of understanding of the need for capitalization business use of intellectual property. But the experience of other countries shows that one of the main sources of creating sustainable business benefits are intellectual property and intellectual capital are seen as instruments of influence on enterprise performance and increase its value. The algorithm capitalization and commercialization of intellectual property company. Recommendations for the use of intellectual capital at various stages of crisis management. An anti-crisis strategy based on the effective use of intellectual capital and intellectual property in various stages of crisis management. Ukraine does not have a complete theory and techniques for development of strategy of crisis management now with regard to intellectual property and intellectual capital components, but as international practice shows that leading companies in the world use intellectual property and intellectual capital as protection business.

Keywords: crisis management; intellectual capital; intellectual property; restructuring; intangible assets.

Formulas: 0; fig.: 0, tabl.: 1, bibl.: 24

JEL Classification: G20, G29, G33

И. И. Пликус

к.э.н., доцент, Сумский государственный университет; Украина;

e-mail: plikusirina@gmail.com

АНТИКРИЗИСНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ПРЕДПРИЯТИЕМ НА ОСНОВЕ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО КАПИТАЛА

Аннотация. В статье исследована роль интеллектуальной собственности и интеллектуального капитала в системе антикризисного управления предприятием. Обоснована необходимость разработки антикризисной стратегии на основе эффективного использования интеллектуального капитала и интеллектуальной собственности на этапах антикризисного управления предприятием.

Ключевые слова: антикризисное управление; интеллектуальный капитал; интеллектуальная собственность; реструктуризация; нематериальные активы.

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 1, библи.: 24

Вступ. Дослідження проблем антикризового управління на основі ефективного використання нематеріальних активів підприємств України є актуальним й обумовлене наступними причинами: 1) в умовах світової фінансової кризи розвиток економіки України характеризується швидкими темпами зростання масштабів збитковості і банкрутств підприємств, так за останні чотирнадцять років частка збиткових підприємств становить не менше третини, що призводить до зниження ефективності усієї економіки країни і з 2008 року відбувається зростання частки збиткових підприємств (причиною цього є послаблення вітчизняної економіки через світову економічну кризу), а в 2014 році простежується найбільша кількість збиткових підприємств - 44,2% від загальної кількості суб'єктів господарювання; щодо банкрутства підприємств на регіональному рівні, то найбільше збанкрутілих підприємств знаходяться в східних областях України: в Дніпропетровській області – 4257, що становить 11 % від загальної кількості збанкрутілих підприємств по всій Україні, Донецькій – 3097 (9%), Запорізькій – 2868 (8%), Харківській – 3663 (10%), а найменше - знаходяться в західній області: Тернопільській – 268 (0,7%), Закарпатській – 263 (0,6%), Хмельницькій – 598 (1,7%) та Чернівецькій області – 278 (0,9%); найбільша кількість ліквідованих підприємств простежується в таких областях: Донецькій – 269, що становить 7% від загальної кількості ліквідованих підприємств, Дніпропетровській – 348 (9%), Одеській – 271(7%), Київській – 305 (8,1%), Харківській – 278(7,5%), а найменше - простежується в таких областях: Чернівецькій -57 (1,6%), Закарпатській – 59 (1,6%), Волинській – 67 (1,9%), Чернівецькій – 57 (1,4%) [1, 2]; 2) використання в економіці досягнень науки і передових технологій призводить до «інтелектуалізації» капіталу, тобто інтелектуальний капітал розглядається як один з основних стратегічних ресурсів підприємства та інструмент підвищення вартості підприємства; 3) досвід зарубіжних країн

показує, що основним ресурсом економічного зростання підприємств та джерелом додаткової вартості є інтелектуальна власність та інтелектуальний капітал (в бухгалтерському обліку розглядаються як нематеріальні активи), які присутні в кожній організації та за даними консалтингової компанії Brand Finance (Brand Finance Nation Brands 2015) на кінець 2014 року становили \$ 11 трлн - ідентифіковані нематеріальні активи, а \$ 26,5 трлн – неідентифіковані нематеріальні активи (так звана «нерозкрита цінність») й \$ 33,5 трлн - чисті матеріальні активи у \$ 71 трлн. загальної вартості всіх включених в дослідження компаній¹. При цьому сумарна вартість компаній, включених в дослідження, збільшилася на 40,3 трлн з 2001 року, при цьому 22,2 трлн за рахунок чистих матеріальних активів, \$ 7,7 трлн - ідентифікованих нематеріальних активів (включаючи гудвіл) і \$ 10,5 трлн – неідентифікованих нематеріальних активів («нерозкрита цінність») [3].

Аналіз досліджень та постановка завдання. Вивчення досліджень зарубіжних та вітчизняних фахівців з даної тематики дозволили: *по-перше*, виділити два основних напрями досліджень: 1) вплив інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу на результати діяльності підприємств – це дослідження М. Кларка (*Clarke M., Seng D. & Whiting R., 2010*) [4], Ж. Шудгури (*Choudhury J., 2010*) [5], В. Мурала (*Murale V., 2010*) [6], Г. Мегрالیана (*Mehralian G., Rajabzadeh A., 2012*) [7] та інших; 2) міжкомпонентний вплив інтелектуального капіталу на результати діяльності підприємств – це дослідження А. Шарабати (*Sharabati A., Jaward A. & Bontis N., 2010*) [8], та інших; *по-друге*, зробити висновки, що між інтелектуальним капіталом і результатами діяльності підприємства є взаємозв'язок й при цьому потрібен певний час для впливу інтелектуального капіталу на результати діяльності підприємства, а також існує вплив компонентів інтелектуального капіталу один на інший. Дане питання, останнім часом, досліджується широким колом спеціалістів, а саме: І. М. Зеліско, Г. Ю. Пономаренко [9] досліджують теоретико-методологічні домінанти формування, розвитку і використання інтелектуального капіталу підприємства; О. М. Собко [10] доказує вплив ринкового капіталу інтелектуального походження на «креацію» вартості підприємства в умовах перманентного оточення; І. В. Журавльова [11] виявила закономірності взаємозв'язку між ринковою вартістю підприємства та вартістю інтелектуального капіталу, інтелектуальним коефіцієнтом доданої вартості (VAIC), нормою прибутку на інтелектуальний капітал, рентабельністю активів, рентабельністю власного капіталу; Х. А. Носкова [12] обґрунтовує взаємозв'язок людського капіталу й інноваційності організації; Н. С. Стулова, Д. В. Балківська [13] на основі регресійного аналізу проаналізували взаємозв'язок показників рентабельність активів, продуктивність, співвідношення ринкової і балансової вартості підприємства з показниками структури і ефективності використання інтелектуального потенціалу підприємства; Н. В. Ідченко, С. Є. Йолкін [14] доказують вплив

¹ У дослідженні були зібрані дані 58 832 компаній, представлених в більш ніж 120 країнах і на 120 фінансових біржах [3].

інтелектуального капіталу на результативність, прибутковість і ринкову оцінку підприємства. Т. А. Гілева [15] для визначення пріоритетних напрямків розвитку нематеріальних ресурсів підприємства пропонує модифікацію методу навігатора інтелектуального капіталу; Х. А. Фасхiev [16] пропонує декомпозиційно-агрегатний метод вимірювання інтелектуального капіталу, а також триступеневу модель управління рівнем інтелектуального капіталу підприємства та інші. Проте, в існуючих дослідженнях недостатньо уваги приділено використанню об'єктів інтелектуальної власності та складових інтелектуального капіталу на різних етапах антикризового управління. Зазначені обставини визначають необхідність проведення подальших досліджень пов'язаних з визначенням ролі інтелектуальної власності й інтелектуального капіталу в антикризовому управлінні підприємством. Тому метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних положень для розробки і концептуального моделювання системи антикризового управління підприємством на засадах ефективного використання інтелектуальної власності й інтелектуального капіталу, що визначає інноваційний характер діяльності підприємства направлений на його стійкий розвиток.

Результати дослідження. Науковий та критичний аналіз дослідження робіт [17; 18; 19; 20; 21; 22 та інших] дає підставу стверджувати: *по-перше*, що існує дві точки зору до визначення сутності та змісту поняття «антикризове управління підприємством»: 1) антикризове управління – це система заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності підприємства через процедури банкрутства; 2) антикризове управління - це система заходів, що забезпечують досягнення цілей підприємством в умовах кризи і саме через кризу. При цьому ці заходи обов'язково пов'язані з ідентифікацією, оцінкою, використанням активів (ресурсів), як матеріальних, так і нематеріальних, і подальшим розвитком підприємства. Антикризове управління підприємством виходить з найважливіших передумов, які визначають основні критерії ефективності управління ним з точки зору інтересів держави і суспільства², а саме: 1) підприємство залишається функціонуючим і відновляє свої функції - суб'єкта господарювання³; 2) в діяльності підприємства використовуються не тільки матеріальні активи, а й, не менш важливі, нематеріальні ресурси, які можуть бути направлені на оздоровлення підприємства та, які, в більшості випадків, не знаходять свого відображення у фінансовій звітності підприємств. По-друге, одним з основних джерел створення стійких переваг підприємств є інтелектуальна власність та інтелектуальний капітал, які розглядаються бухгалтерами як нематеріальні активи й без яких підприємство, як показує

² Це питання детально розглядалося нами у статті «Реструктуризація кризових підприємств на засадах вартісного підходу та узгодження економічних інтересів» / І. Плікус // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Серія Економіка. - 2014. - Т. 19. - Вип. 3/2. – С.174-179.

³ Проте підсумки діяльності арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) у 2011 р. показують, що з 5628 справ про банкрутство лише 15 справ або 0,2% від загальної кількості було припинено в зв'язку з виконанням плану санації і затвердженням звіту керуючого санацією боржника, ще 73 справи про банкрутство або 1,2% - були припинені в зв'язку з затвердженням мирової угоди, найбільша же кількість - 4106 справ, припинялася в зв'язку з затвердженням звіту ліквідатора [23].

зарубіжний досвід, не може існувати і розвиватися [3,4,5]. В Україні же нематеріальні активи (інтелектуальна власність та інтелектуальний капітал) практично не враховуються ні в собівартості продукції, ні в балансовій вартості підприємств і становлять менше 1% їх вартості, проте обсяг незареєстрованих нематеріальних активів на підприємствах України, за оцінками експертів, становить \$ 200-250 млрд., а вартість (капіталізація) підприємства в процесі приватизації занижена на 50-80% [24]. Це обумовлено такими причинами, як: 1) недостатньою правовою базою (законодавчо прописано лише сама можливість проведення оцінки та переоцінки інтелектуальної власності, при цьому відсутній зрозумілий алгоритм капіталізації інтелектуальної власності; 2) відсутністю розуміння з боку власників бізнесу про необхідність капіталізації бізнесу з застосуванням інтелектуальної власності; 3) трудомісткістю процесів формалізації нематеріальних активів (інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу), виділення їх в самостійні об'єкти, які можуть бути взяті на облік, оцінені і юридично оформлені як власність. Подолати зазначене можна за допомогою покрокової технології капіталізації й комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності підприємства, яка включає: 1) класифікацію об'єктів інтелектуальної власності, на базі якої повинна формуватися оцінка їх ринкової вартості; 2) правоохоронне оформлення (розробка пакету локально-нормативних актів, які охороняють результати науково-дослідних робіт підприємства й включають: патентну стратегію; політику підприємства щодо збільшення активів за рахунок введення в свій діловий обіг об'єктів інтелектуальної власності; регламент безпатентної форми охорони створених розробок в режимі комерційної таємниці; методичні вказівки щодо відображення нематеріальних активів в бухгалтерському обліку та звітності; акт про прийом-передачу нематеріальних активів; акт про переоцінку нематеріальних активів; графік документообігу з оформлення операцій з нематеріальними активами; облікову політику підприємства (внесення змін); статут підприємства (внесення змін); наказ про правову охорону створених результатів інтелектуальної діяльності підприємства у вигляді ноу-хау; повідомлення про створення повністю охоронного результату інтелектуальної діяльності підприємства); паспорт науково-технічної роботи та інші охороноздатні документи); 3) включення вартості об'єктів інтелектуальної власності до складу майна підприємств; 4) комерціалізація нематеріальних активів, яка полягає в активному виході підприємств на ринок інноваційної продукції. По-третє, капіталізація бізнесу із застосуванням інтелектуальної власності повинна знайти своє обґрунтування в стратегії підприємства та її складової - антикризовій стратегії (необхідно провести оцінку вкладу об'єктів інтелектуальної власності в зростання вартості бізнесу і, перш за все, в зростання вартості необоротних активів, фінансових результатів підприємства). По-четверте, необхідно констатувати, що не склалося загального для всіх уявлення про сутність і структуру інтелектуального капіталу, проте можна виділити такі складові інтелектуального капіталу підприємства, що впливають на ефективність антикризового управління: людський капітал (особливо важливий на етапах реструктуризації, досудової санації, санації); структурний

капітал (необхідно виявляти й оцінювати на всіх етапах антикризового управління, але в процедурі ліквідації особливої уваги потребує інтелектуальна власність); партнерський капітал (на етапі реструктуризації, досудової санації, в процедурах розпорядження майном, санації) (табл.1).

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що міжнародна практика свідчить, що провідні компанії світу використовують інтелектуальну власність та інтелектуальний капітал, як захист бізнесу, проте в Україні не існує закінченої теорії і методики для розробки стратегії антикризового управління підприємством з врахуванням об'єктів інтелектуальної власності й складових інтелектуального капіталу, що потребує подальшого дослідження.

Література

1. Аналітична інформація комплексної системи інформаційно-правового забезпечення / Ліга: Закон ENTERPRISE.9.1.5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://products.ligazakon.ua/systems/enterprises>.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Обзор стоимости мировых нематериальных активов // marketing.spb.ru
4. Clarke M., Seng D. & Whiting R. (2010). Intellectual capital and firm performance in Australia. *Journal of Economic Literature*: 1-33.
5. Choudhury J. (2010). Performance impact of intellectual capital: a study of Indian IT sector. *International Journal of Business and Management*. 5(9): 72-80.
6. Murale V. (2010). Impact of intellectual capital on firm value: a panel data analysis of Indian IT firms. *Advances in Management*. 3(7): 49-57
7. Mehralian G., Rajabzadeh A. (2012). Intellectual capital and corporate performance in Iranian pharmaceutical industry. *Journal of Intellectual Capital*.13(1): 138-158
8. Sharabati A., Jaward A. & Bontis N. (2010). Intellectual capital and business performance in the pharmaceutical sector of Jordan. *Journal of Intellectual Capital*. 48(1): 105-131.
9. Зеліско І. М., Пономаренко Г. Ю. Управління інтелектуальним капіталом підприємств. – К., 2015. – 280 с.
10. Собко О. М. Оцінка ефектів креації вартості підприємства, забезпечених розвитком ринкового інтелектуального капіталу // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2015. – В. 6.- С.483-488.
11. Журавльова І. В. Емпіричні дослідження факторів впливу на вартість підприємств // Вісник Національного технічного університету “ХПІ”. – 2011. - Вип. 61. - С.35-41.
12. Носкова К. А. Влияние человеческого капитала на инновационное развитие организации // ekonomika.snauka.ru
13. Стулова Н. С. Влияние интеллектуального капитала на эффективность деятельности компании / Н. С. Стулова, Д. В. Балковская // Управление экономическими системами – 2011. - № 36 (12).

14. Идченко Н. В., Елкин С. Е. Эффективные методы оценки интеллектуального капитала // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 3 // science-education.ru
15. Гилева Т. А. Обоснование программы развития интеллектуального капитала как инструмента роста стоимости предприятия // Научно-технические ведомости СПбГПУ. - 2014. - № 2(192). – С. 63- 70.
16. Фасхиев Х. А. Интеллектуальный капитал – основа инновационного развития предприятия // Вестник УГАТУ. – 2012. - Т. 16. - № 1 (46). - С. 207–219.
17. Біломістна І. І., Біломістний О. М., Крамська М. С. Антикризове фінансове управління підприємством в сучасних умовах господарювання // Фінансово кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. – Харків. - 2013 – Вип. 2 (11). – С. 10-13.
18. Волошанюк Н. В. Роль реструктуризації в процесі реалізації антикризової стратегії на підприємстві // Вісник Криворізького економічного інституту КНУ. – 2013. - №2. – С. 114 – 117.
19. Галенюк М. М., Погоріляк О. О., Мартинюк А. В. Реструктуризація підприємств як інструмент антикризового управління // Наукові записки Львівського Університету Бізнесу та Права. – 2012. - № 9. – С. 275 – 278.
20. Маховка В. М. Методологія формування системи антикризового управління підприємством // Інноваційна економіка. – 2013. - №1(39). – С. 102-105.
21. Ткаченко А. М. Антикризове управління як одне з напрямків підвищення ефективності діяльності підприємства / А. М. Ткаченко, С. В. Телін // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – №3 (21). – С. 122-124.
22. Фучеджи В. І. Особливості антикризового управління підприємством // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2010. – № 38. – С. 361 - 366.
23. В Украине стало меньше арбитражных управляющих // zakon-i-normativ.info/
24. Федулова Л. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки // personal.in.ua

Стаття надійшла до редакції 30.03.2017 © Плікус І. Й.

References

1. Analitichna informatsiya kompleksnoyi systemy informatsiyno-pravovoho zabezpechennya / Liha: Zakon [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://products.ligazakon.ua/systems/enterprises>.
2. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
3. Obzor stoimosti mirovykh nematerialnykh aktivov // marketing.spb.ru
4. Clarke M., Seng D. & Whiting R. (2010). Intellectual capital and firm performance in Australia. Journal of Economic Literature: 1-33.
5. Choudhury J. (2010). Performance impact of intellectual capital: a study of Indian IT sector. International Journal of Business and Management. 5(9): 72-80.

6. Murale V. (2010). Impact of intellectual capital on firm value: a panel data analysis of Indian IT firms. *Advances in Management*. 3(7): 49-57
7. Mehralian G., Rajabzadeh A. (2012). Intellectual capital and corporate performance in Iranian pharmaceutical industry. *Journal of Intellectual Capital*. 13(1): 138-158
8. Sharabati A., Jaward A. & Bontis N. (2010). Intellectual capital and business performance in the pharmaceutical sector of Jordan. *Journal of Intellectual Capital*. 48(1): 105-131.
9. Zelesko I.M., Ponomarenko G.Yu. Upravlinnia intellektualnym kapitalom pidpriiemstv. - K., 2015. – 280 s
10. Sobko O.M. Otsinka effektiv kreatsii vartosti pidpriiemstva, zabezpechenykh roozvitkom rynkogo intellektualnogo kahitalu // Globalni ta natsionalni problemy ekonomiki. – 2015. – V. 6. – S. 483-488.
11. Zhuravlova I.V. Empirichni doslidzhenia faktoriv vplyvu na vartist pidpriiemstv // Visnyk Natsionalnogo tekhnicheskogo universitetu “KHPI”. – 2011. – V. 61. – S.35-41.
12. Noskova K.A. Vliianiie chelovecheskogo kapitala na innivatsionnoe pazvitie organizatsii // ekonomika.snauka.ru
13. Stulova N.S., Balkovskaia D.V. Vliianie intellektualnogo kapitala na effektivnost deialnosti kompanii // Upravlenie ekonomicheskimi sistemami. 2011. - № 36 (12).
14. Idchenko N.V., Elkin S.E. Effektivnye metody otsenki intellektualnogo kapitala // Sovremennye problem nauki I obrazovania. – 2013. – № 3 // science-education.ru
15. Hileva T.A. Obosnovanie programmy razvitiia intellektualnogo kapitala kak instrumenta rosta stoimosti predpriiatiia // Nauchno-tekhnicheskie vedomosti SPbGPU. - 2014. - № 2(192). – C. 63- 70.
16. Faskhiev Kh.A. Intellektualnyi capital – osnova innovatsionnogo razviitiia predpriiatiia // Vestnik UGATU. – 2012. - T. 16. - № 1 (46). - S. 207–219.
17. Bilomistna I.I., Bilomistnyi J.M., Kramska M.S. Antykryzove finansove upravlinnia pidpriiemstvomv suchasnykh umovakh gospodariuvannia // Finansova kreditna diialnist: problem teorii I praktiki. – Kharkiv. – 2013. - V. 2 (11). – S.10-13.
18. Voloshaniuk N.V. Rol restrukturizatsii v protsesi realizatsii antikryzovoi strategiina pidpriiemstvi //Visnyk Krivorizkogo ekonomichnogo institute KNU. – 2013/ - № 2. –S.114-117.
19. Galensuk M.M., Pogoreliak O.O., Martyniuk A.V. Restrukturizatsia pidpriiemstvnv iak instrument antikryzovogo upravlinnia // Naukovi zapysky Lvivskogo Universytetu Biznesu i Prava. – 2012. - № 9. – C. 275 – 278.
20. Makhovka V.M. Metoodologiiia formuvannia sistemy antikryzovogo upravlinnia pidpriiemstvom // Innovatsiina ekonomika. . – 2013. - №1(39). – S. 102-105.
21. Tkachenko A.M., Telin S.V. Antykryzove upravlinnia iak odne z napriamkiv pidvyshchennia effektivnosti diialnosti pidpriiemstva // Ekoonomichniyi visnyk Donbassu. – 2010. – №3 (21). – S. 122-124.

22. *Fuchedzhi V.I.* Osoblyvosti antykrkzovogo upravlinnia pidpriemstvom // Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. – 2010. – № 38. – S. 361 - 366.
23. V Ukraini stalo menshe arbitrazhnykh upravliaiushchikh // zakon-i-normativ.info/
24. *Fedulova L.* Strategiiia upravlinnia intelektualnoi vlasnistiu v umovakh innovatsiinoi ekonomiki // personal.in.ua

Стаття «Антикризове управління підприємством на засадах ефективного використання інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності» підготовлена спеціально для Збірника наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» для розділу «Актуальні питання розвитку фінансів, обліку і аудиту» ніде раніше не публікувалася і не подана до інших видань.

Received 30.03.2017 © Plikus I.

Плікус І. Й. Антикризове управління підприємством на засадах ефективного використання інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності/ І. Й. Плікус // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2018. – Т.1.- № 24. – С.163-169